deden. Zijn doop is dus geen nabootsing van den Proselietendoop, maar beide zijn Doop én die der proselieten zijn ontleend aan de ordinantiën Gods in de natuur, in de Wet en in de Profetie. Alleen maar door Johannes geschiedde dit op juiste wijze en met geestelijk verstand, terwijl de Joden, die den proseliet doopten, juist daardoor toonden *niet* in den geest van de ordinantiën des Heeren te zijn ingedrongen.

Hiermeê hing dan ook saam, dat Johannes *in de woestijn* doopte. De woestijn gold bij Israël als onheilig. Daarom wierd de bok Azazel naar de woestijn uitgelaten. In de woestijn heerschen de demonen. In de woestijn heeft Jezus met Satan geworsteld. Door uit te gaan naar de woestijn en derwaarts de Joden tot zich te roepen, gaf hij dus zoo duidelijk mogelijk te kennen, dat om een kind des Koninkrijks te worden, ook Israël uit zijn symbolisch huis moest uitgaan, om door den Doop ook van de smet der Joden gezuiverd te worden. Daarop doelt dan ook zijn heenwijzing op den Christus. Der Joden *voorrecht* was groot, hun *heerlijkheid* is geene. Ook alle Jood moest zien op hem die komen zal, want eerst bij Messias zal de realiteit zijn. Niet enkel het symbool, maar ook het doopen met het vuur van den Heiligen Geest. De Doop van Johannes slaat dus een breuke tusschen het Jodendom, gelijk het toen bestond, en den Christus die komen zou. Men kon niet tegelijk Jood blijven en den Christus toebehooren. Om van Christus te zijn moest de Jood uitgeschud'; moest mèt den Jood gebroken; en moest er dus een overgang plaats hebben uit hun wereld in een andere. En dat nu juist lag in zijn Doop afgebeeld. Men stierf in zijn Doop den Jood af, om in Christus op te staan. En zoo kan er voor ons geen twijfel overblijven, of de Doop van Johannes was wel waarlijk een Doop, die op de gemeenschap met den Messias doelde, en staat dus met ons Sacrament des Doops op één lijn. Alleen met dit verschil, dat destijds, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was, de werking des Heiligen Geestes eerst *later* kon volgen. 1)

KUYPER.

1) Tegen de door ons gegevene uitlegging van Hand. 19:1–8 maakt een inzender de opmerking, dat toch onze oude godgeleerden dit anders verstaan. Dit is ook zoo. Niet Calvijn, maar wel onze latere theologen, en ook onze Kantt. voegen vs. 3 bij vs 4, en zijn van oordeel dat de woorden: *om zij die het hoorden werden gedoopt in den naam van den Heere Jesus*", nog hooren bij hetgeen Paulus omtrent den Doop van Johannes verhaalt. Hij zou hen dan niet gedoopt, maar hun eenvoudig de handen opgelegd hebben. Tegen deze uitlegging zijn echter te groote en te ernstige bezwaren gerezen, die het inslaan van een anderen weg raadsaam maakten. Het Grieksche woordeke *μὲν*, waarop onze *Kantt* zich steunden, is gebleken in de meest vertrouwbare handschriften *niet* voor te komen. De Doop van Johannes heet nergens een geloofsdoop, maar altoos, gelijk ook in vs. 4, Doop der bekeering. Het kan niet zijn, dat ze op bekeering door Johannes gedoopt waren, daar ze blijkbaar van den echten Doop van Johannes niets afwisten. En wat men, met beroep op 1 Cor. 1:14–16 zegt, dat Paulus verklaart niemand dan Gajus en Crispus en Stefanas' gezin gedoopt te hebben, en dus deze 12 mannen niet *kan* hebben gedoopt, dit is blijkbaar een vergissing. Er staat toch in 1 Cor. 1:14: „Ik dank God, dat ik niemand *van ulieden* gedoopt heb dan Gajus en Crispus", wat natuurlijk zeggen wil: »Onder u, *te Corinthe*, doopte ik alleen die," maar zonder dat dit belet, dat Paulus ook elders doopte. Bovendien doet dit niets ter zake. Gesteld toch al, dat de 12 mannen te Efeze niet door Paulus persoonlijk gedoopt zijn, welnu, zoo heeft dan de Dienaar des Woords ze aldaar gedoopt en Paulus hun alleen de handen opgelegd.

„Verwerp een ketterschen mensch".

Verwerp een ketterschen mensch na de eerste en tweede vermaning.

Titus 3:10.

Op geen punt druischt tegenwoordig de publieke opinie onder de Christenheid meer in het oog loopend tegen de stellige uitspraak der Heilige Schrift in, dan in zake *de ketterssche gevoelens*.

Christen moet men zijn, o, gewisselijk! Al leen bij Jezus is ruste voor uwe ziel te vinden. Alleen hij leidt u eens veilig door de vallei der schaduwe des doods. En natuurlijk, uw geloof in hem moet oprecht zijn. Geen schijnbelijdenis noch lippenwerk kan *voor* den Eeuwige bestaan. Maar voorts, *wat* ge nu belijdt en *hoe* ge u de zake van Gods koninkrijk voorsteli, dát doet er minder toe; daarin zal de één den ander dragen; wat dát betreft moet er belijdenisvrijheid in Jezus' kerk zijn.

Ketterij beschouwt men niet meer als *zonde*. In kettersche gevoelens acht men dat geen kwaad steekt. Van een ketter ducht men geen gevaar meer. Of eigenlijk, en beter nog gezegd, heel dat woord van *ketter* moest men ophouden te gebruiken. Het klinkt zoo onvriendelijk en leelijk. Een overblijfsel van middeleeuwsche onverdraagzaamheid. En indien er voor het geestelijk besef van onze huidige Christenheid nog één wezenlijk soort ketters overblijft, dan zijn het juist diegenen, die nog kleingeestig genoeg zijn, om ter wille van afwijking in de belijdenis hun lieve medechristenen te verketteren.

Dat toch is een hardheid, die niet meer te pas komt. Daarin spreekt een liefdeloosheid, die wondt, een hardvochtigheid die beleedigt. En indien de Christelijke kerk er ooit toe komen mocht, om op dit punt der ketterij met gestrengheid op te treden, dan zou haar eerste werk moeten zijn, om juist die onchristelijke ketermeesters uit te werpen, die in hun verstandelijk uitwendig geloof elk orgaan voor de waardeering van het leven des Geestes toonen te missen.

Tegen ongeloof en ongodisterij, ja, daar zou men nog tegen in willen gaan. Een *ergen* Moderne zou men nog met een goede conscientie kerkelijk kunnen aantasten. Een God-loochenaar ware nog door den ban te treffen. Maar wie in God gelooft en nog met eerbied van Jezus spreekt, en teeder van gemoed is, en nog wel bidt, en voor een vroom man doorgaat, van dien zult ge met uw ketterijjacht afblijven. Had de kerk er maar recht velen zoo, ze zou er beter van gediend zijn, dan van uw groote schare rechtzinnigen.

Zoo staat het metterdaad in onzen tegenwoordigen tijd, en een ketter geldt volstrekt niet meer voor een gevaarlijk zondaar, maar veeleer voor een interessant mensch, met wien het u een eere moet zijn saam te werken.

Immers of iemand een Sociniaan, een Arminiaan, een Ariaan, een Sabelliaan, of zelfs een geesten-bezweerder zij, dat doet er niet toe. Veeleer moet ge de heilige kunst verstaan, om met »al deze lieve Christenen" op gemakkelijken voet saam te leven.

Want, al verschillen ze van u in zienswijze, dat raakt toch slechts *ondergeschikte* punten. De hoofdzaak is maar, dat ze »vrome Christenen" zijn, en om die teederder gemoedsstemming zult gij ze als lieve broeders eeren.

Hieruit ziet ge dus, in wat lijnrechten strijd de huidige Christelijke opinie met de stellige uitspraak der Heilige Schrift is geraakt.

De Heilige Schrift *beveelt* u, bij monde van den heiligen apostel Paulus, als met een stemme Gods: *Verwerp eenen ketterachen mensch na de eerste en tweede vermaning, wetende dat de zoodanige verkeerd is en zondigt, zijnde bij zich zelven veroordeeld.*

En onze Christelijke publieke opinie roept hiertegen in: Neen, neen, ge zult en moogt dien lieven broeder, die in zijn belijdenis anders staat, volstrekt *niet* verwerpen. Hij is *niet* verkeerd, en van *zonde* kan geen sprake komen. Gij veeleer zoudt zondigen, zoo ge deedt wat Paulus aan Titus gebiedt.

Ge ziet, de tegenstelling is zoo scherp mogelijk.

God spreekt in zijn Woord door zijn heiligen apostel, in duidelijke bewoordingen. En desniettemin durft de Christelijke publieke opinie thans vlak andersom spreken, en zelfs het *zonde* noemen, zoo iemand doen durft, wat God in zijn Woord *beveelt*.

Krasser kan het al niet; en ge ziet hieraan, hoe bitter ver de Christenheid reeds van de Heilige Schrift is afgeweken.

Lange eeuwen heette het: »De Heilige Schrift de regel van wat we te gelooven en te doen hebben." Maar thans durft men reeds zeggen: »Zoo ge op dit punt doet wat u in Titus 3:10 bevolen wordt, staat ge boos en verkeerd, en verraadt ge slechts de onbekeerlijkheid van uw hart."

Wat is nu de last van Titus 3:10?

Ligt daarin, dat gij, of wie ook, dag aan dag rond zult loopen, om af te luisteren, of ge iemand ook op een verkeerd woord kunt betrappen, om dan rond te bazuinen, dat deze mensch een ketter is, en hem deswege met uw brandmerk te vervolgen?

Niets er van.

Titus wordt hier *in zijn ambt* toegesproken. Hij was de Dienaar des Woords, en had dus met zijn mede-opzieners voor den welstand der kerk te waken. En als zoodanig nu wordt hem van Godswege gelast, dat hij de ketterij niet zal laten voortwoekeren, maar wegdoen.

Evenmin is er in dezen last een zweem van hardheid. Zulk een verwerping toch volgt eerst »na de eerste en tweede vermaning". Eerst moet de weg der zachtheid en der teedere liefde betreden. Tot tweemaal toe zelfs moet op die wijs getracht, hem van zijn dwaling terug te brengen. Niet door met hem te redetwisten, als moest nog eerst door een dispuut worden uitgemaakt, wie gelijk had, de kerk of die ketter. Neen, maar door *vermaning*, zooals de kerk, wetende dat zij de waarheid bezit, te werk gaat bij iemand, die oude, reeds lang veroordeelde en overwonnen dwalingen, weer te berde brengt.

En dat verwerpen van zulk een ketter moet plaats hebben, niet uit vitzucht noch uit betweterij maar omdat in elke ketterij een *zonde*, een wezenlijke *verkeerdheid* ligt, die hoe eer hoe beter dient tegengegaan; en opdat zulk een zonde niet aanstekelijk worde en ook anderen verleide, én opdat de ketter zelf niet van kwaad tot erger vervalle.

Er is dus geen sprake van een klein, onbeduidend verschil van zienswijze noch ook van een andere manier, om de één zelfde waarheid voor te stellen, maar van zulk een wezenlijke ketterij, die de *beginselen* des Christelijken geloofs aantast en gif drupt *in den wortel* onzer heilige religie.

En daarvan nu zegt God de Heere u in zijn heilig Woord, dat de kerk ze niet *mag* dulden, maar *moet* genezen of uitscheiden. Reeds bij elk lid der kerk van Christus, maar vooral bij wie in Christus' kerk voorgaat.

En toch spreekt dit snijdend woord niet alleen de Opzieners toe, die namens de kerk hebben te handelen, maar wel terdege ook u.

Op allerlei manier.

Of rust ook niet op u als lid der kerk van Christus de verplichting, om er op aan te dringen, dat de kerk naar den eisch van Gods Woord leven en handelen zal? En volgt hier niet uit, dat ge niet moogt heulen met een kerkelijke organisatie, die, vlak in strijd met Gods Woord, de gruwelijkste ketterij, ja, tot ongodisterij zelfs, handhaaft, eert en kroont?

Voorts, indien het onloochenbaar is, dat de publieke opinie onder de Christenen ten deze geheel op het dwaalspoor geraakte, en Gods Woord *stellig* spreekt, rust dan ook niet op u de verplichting, om bij uw omgang en in uw gesprekken dit valsche standpunt te bestrijden, en voor de eere en de majesteit van Gods gebod op te komen?

Indien Gods Woord u leert, dat ketterij een *zonde* is, die tegen zijn eere ingaat, moogt ge u dan als lid der kerk onttrekken aan een plicht, om dolende broeders en zusters met dringenden ernst te vermanen, of het u gelukken mocht, ze van de dwaling huns wegs te bekeeren?

Bijaldien het met de ketterij staat, gelijk de Schrift het hier uitmaakt, hebt ge dan ook niet op uzelven en uw kinderen toe te zien, opdat niet ongemerkt, door gevaarlijke lectuur, het gif der ketterij van velen in de aderen der ziel worde gedrupt?

Komt dan ook voor u de zaak niet veel ernstiger te staan, als ge u afvraagt, onder welke kerkregeering ge leeft; waar ge de predicatie des Woords gaat hooren; bij wien ge uw kinderen op school of catechisatie zendt; wie bij u over den vloer verkeeren; bij wie uw kinderen het meest aan huis komen; en welke lezingen ze volgen en welke boeken ze bij voorkeur verslinden?

Meer nog, als het zoo naar Gods Woord met de ketterij is gelegen, zal dan niet ook een iegelijk van u de hand in eigen boezem hebben te steken, om zich af te vragen, of er ook bij u zelven soms een schadelijke weg zij, en of uw goddelijke Herder u toch op den eenigen weg der waarheid leiden en houden moge?

Is ketterij u geen zonde, dan is er bij u ook geen belangstelling in de waarheid. Dan onderzoekt ge niet. En laat de kennisse u koud en onverschillig. Wie meent toch niet te kunnen afdolen, vraagt naar den weg niet. En eerst wie inziet, hoe het inslaan van een doolpad hem in levensgevaar zou kunnen brengen, onderzoekt ijverig naar het rechte pad.

En dat alles waarom?

Om daardoor een verstands-Christendom te kweeken, dat in het uitpluizen van dwaze vragen zich afmat?

Dat *kan* niet; want onmiddellijk aan den eisch, om den ketterschen mensch te verwerpen, gaat de goddelijke vermaning vooraf: »Wedersta de dwaze vragen en twisten en strijdingen over de wet, want ze zijn onnut en ijdel" (Tit. 3:9).

Een verstandsgeloof *is* geen geloof, maar dorre *geleerdheid*.

Neen, maar de ketterij moet weerstaan, overmits Christus in de wereld kwam, om de Waarheid tegenover de Leugen en den Satan te handhaven. En omdat hij wist, hoe valsche beginselen, en valsche grondbegrippen, en valsche wortelgedachten de duivelsche oorzaak en bron zijn, waaruit *allerlei goddeloosheid*, als uit een onzalige fontein opwelt.

Elke gronddwaling, zoo ze voortwoekert, loopt ook bij u noodwendig uit op een schending van de eere Gods en op een bezoedeling van uw eigen ziele.

KUYPER.

Amsterdam, 25 April 1890.

Op ons voorlaatste Feuilleton is aanmerking gemaakt door de redactie van de *Tijd*.

We geven sinds eenigen tijd, gelijk men gemerkt zal hebben, voor Feuilleton een beknopt Martelaarsboekske. Het gewone Martelaarsboek is voor de meesten te wijdloopig, en ook te ongelijk. Daarenboven is het niet volledig.

Dit bracht ons op het denkbeeld, te beginnen met de Nederlandsche martelaren, elke week in kort bestek iets over den persoon, het leven en sterven van één onzer martelaren te geven. Eenmaal voltooid, zal deze verzameling dan geschikt zijn voor afzonderlijke uitgave, en alzoo voorzien in een dringende behoefte.

Reeds heeft men in Engeland en elders zulke beknopte Martyrologieën uitgegeven, en deze maakten daar goeden opgang. Hetzelfde mag hij ons verwacht.

Nu maakte echter de *Tijd* de dubbele opmerking, én dat onze toon te anti-papistisch, én dat onze geschiedkundige voorstelling min juist was.

Wat nu aangaat het eerste punt van aanklacht, daar doen we het zwijgen toe. Ons kwam op onze beurt de toon van de *Tijd*, zoodra ze over de historie van het Calvinisme kwam te spreken, vaak *te* anti-Calvinistisch voor.

Hierin zullen we elkander hebben te dragen. En dat te meer waar het de resumtie geldt van actestukken en gebeurtenissen uit de 16e eeuw, en waarbij dus een echo op den toon waarin men destijds sprak en schreef, niet geheel mag worden gemist. Van opzettelijke poging om te krenken of te kwetsen zijn we ons daarbij niet bewust. Althans de aanmerking door de *Tijd* gemaakt, op een liedeke uit die dagen, dat we overnamen, houdt geen steek; want in dat liedeke spreken niet wij, maar lieten we den toenmaligen rijmelaar zingen.

Maar wel trekken we ons het verwijt aan, dat onze historische voorstelling onjuist sou zijn geweest.

De *Tijd* beweert namelijk, dat we ten onrechte de schuld van het destijds vergoten bloed op de kerk legden; overmits niet de kerk, maar de Overheid onze martelaren ter dood veroordeelde, en de kerk, *quae non sitit sanguinem* 1) veeleer niet zelden als voorspraak tusschenbeide trad.

We aarzelen geen oogenblik aan de redactie van de *Tijd* te zeggen, hoe we over dit punt denken.

Formeel gesproken is het volkomen juist, dat niet de kerk, maar de Overheid, die het zwaard draagt, destijds tegen onze martelaren de doodvonnissen streek, en de executie der gevonnisten liet plaats hebben. En ook is waar dat menig Roomsch-Katholiek geestelijke destijds vaak zijn uiterste best deed, om den veroordeelde van zijn overtuiging nog af te brengen; allicht ook met de bedoeling, om hem daardoor aan den brandstapel te ontrukken. Slechts zij hierbij opgemerkt, dat in streken, waar het Overheidsgezag bij een geestelijk heer berustte, of de stand der geestelijkheid mee zeggenschap in het Overheidsbestuur had, al even weinig moderatie te bespeuren viel. Alsook dat tegenover die geestelijken, die een martelaar zochten te redden, door zijn overtuiging om te zetten, weer evenzeer anderen overstaan, die hun priesterlijken naam door hardheid en wraakzucht hebben ontsierd.

Hiermeê echter gaat de toenmalige kerk o. i. nog op verre na niet vrij uit.

Ter beoordeeling toch van de schuld der toenmalige kerk, mag niet gevraagd, wat er omging in het hart van dezen of genen geestelijke, en is het evenmin genoeg te onderzoeken, wie *formeel* het vonnis streek, maar dient ook onderzocht, of het *beginsel*, dat in de toenmalige *Staatswetten* belichaamd was, en dat tot deze doodvonnissen leidde, al dan niet voor rekening van de toenmalige kerk ligt.

En dan schijnt ons de stelling onbetwistbaar, dat de toenmalige kerk, die de volken van Europa ook staatsrechtelijk had opgevoed, metterdaad de geestelijke moeder is te achten van geheel de destijds bestaande wetgeving, die tot deze treurige doodvonnissen leidde.

Door haar verwarring en gelijkstelling van de uitwendige met de geestelijke kerk; door haar pretensie van de alleenzaligmakende kerk te zijn; en door het hiërarchisch beweren, dat de Staat gehouden was, alle verzet tegen de kerk desnoods met geweld te onderdrukken, heeft de toenmalige kerk aan de Overheid de verplichting ingeprent, om verzet tegen de kerk en haar belijdenis als des doods schuldig te doen ijken in de wet.

Omgekeerd heeft de toenmalige kerk zich nergens tegen het opkomen van dit beginsel in de Staatswet verzet; maar wel zich geleend, om telkens de rol van aanklaagster bij de Overheid te vervullen, zoodra ontdekt wierd, dat iemand tegen deze Staatswet zondigde.

Soms zelfs heeft de toenmalige kerk den eisch gesteld, dat ze ook als kerk middelen van uitwendig bedwang tegen ketters moest oefenen, en in meer dan één streek van Europa had men in of bij het bisschoppelijk paleis ook cellen voor gevangenen.

De schuld hiervan werpen we niet uitsluitend op Rome, want in de toenmalige kerk huisden zoowel onze vaderen als de stamvaderen van onze Roomsche landgenooten. En evenmin vergeten we, dat de grondfout van dit stelsel in het begin der Reformatie nog zoo weinig helder wierd ingezien, dat ook onze Confessie nog van het uitroeien der ketters als een plicht der Overheid spreekt; een plicht die te Genève tegenover Servet in practijk is gebracht.

Maar wel houden we staande, dat het opleggen aan de Overheid van de verplichting om de ketterij uit te roeien, consequent en logisch uit het exclusief en hiërarchisch karakter van de Roomsche kerkontwikkeling voortvloeit; terwijl omgekeerd, het uitgangspunt van de Gereformeerde Belijdenis even consequent en logisch tot het loochenen van deze verplichting geleid heeft.

Al zal het dus onze toeleg blijven, om ook in deze historische stukjes billijk en rechtvaardig te zijn, toch wenschen we wel te constateeren, dat er o. i. geen twijfel over bestaat, of het beginsel van het Roomsche hiërarchisch systeem blijft wel terdege voor het destijds vergoten bloed verantwoordelijk.

1) Die naar geen bloed dorst.

In Zwitserland werd den 18den April in de hoofdstad van het kanton Freiburg een nieuwe Universiteit geopend, en wel van Roomsche zijde.

Deze Universiteit begint klein. Ze zal voorshands slechts *twee* faculteiten bezitten, de *juridische* en de *philologische* of *literarische*. Ook zal het getal leerlingen aanvankelijk zeer klein zijn.

Toch bestaat er algemeen zekere verwachting, ook bij de tegenstanders, dat het optreden van deze Universiteit met een positief standpunt, meê zal tellen onder de gebeurtenissen, die den geest in Zwitserland allengs omzetten.

Het is, op eigenaardige wijze een nieuw protest tegen den waan, dat hooger onderwijs voor allen gelijk, aan eenzelfde academie, onder geen andere heerschappij dan die der Rede moet gegeven.

Immers, miskend waren de Roomschen in Zwitserland niet. Zoo had men b.v. in de Universiteit te Bern een *dubbele* theologische faculteit ingericht, evenals te Bonn, een Roomsche naast een Protestantsche.

Veel billijker en schappelijker dus dan ten onzent.

Doch evenmin als te Bonn heeft deze dubbele faculteit te Bern veel opgang gemaakt.

Er werd weinig geld aan ten koste gelegd. Ze schitterde niet. Ze bloeide niet. Ze won niet de liefde van hen, voor wie ze bestemd was.

Meer nog; de Roomschen in Zwitserland zijn allengs gaan *inzien*, dat de hoofdvraag niet was, of de theologische faculteit, zoo half en half nog orthodox zou blijven, maar dat de tegenstelling tusschen geloof en ongeloof zich uitstrekte over *heel* het terrein der wetenschap, en zich daarom ook practisch in Staat en maatschappij bij elken stand moest doen gelden.

Zoolang het volk blijft onder de hoogheid van ambtenaren en artsen, van rechters en advocaten, van hoogleeraren en leeraren op elk gebied, die de pretentie maken van *de* wetenschappelijk gevormden te zijn, en onder het schild dier pretensie het gif van hun *ongeloof* door heel het adergestel der maatschappij doen uitvloeien, kan de maatschappij in haar breede afmetingen niet voor den Christus heroverd worden. Zoo kan men wel nu en dan enkele personen winnen, maar het nationale en sociale leven blijkt aan de bezieling van het Christendom vreemd. En eerst waar men er in slaagt, om tegenover de ambtenaren en artsen, de rechters en advocaten, de hoogleeraren en leeraren van het ongeloof, andere ambtenaren en artsen, rechters en advocaten, hoogleeraren en leeraren over te stellen, die met warmte den Christus ook in hun wetenschap en in hun ambt en bediening belijden, zal de valsche waan der volken gebroken worden, en de baan der concurrentie vrij zijn.

Dit is zóó doorzichtig en eenvoudig, dat het volstrekt onbegrijpelijk is, hoe er nog zooveel mannen van Christelijke belijdenis kunnen zijn, die uit sleur, uit traditie, uit opzien tegen strijd en moeite, in het oude vaarwater blijven voorttobben.

Toch houdt hun geestelijke traagheid den gang der denkbeelden niet tegen.

Schier in alle landen ontwaakt langzaam het besef, dat de Christen, van welke confessie dan ook, om stand te houden, en verder te komen en nieuwe triomfen te behalen, ook op *wetenschappelijk* terrein een eigen en selfstandige positie moet innemen.

En voor het veldwinnen dezer schoone overtuiging is ook de opening dezer nieuwe *principieele* Universiteit te Freiburg een teeken des tijds, waarop dient gelet.

De heer Van Alphen heeft de opmerking, die de *Heraut* zich op zijn *Handboek* veroorloofde, niet onbeantwoord gelaten.

Hij zond ons ter plaatsing deze repliek:

Dr. Kuyper heeft ons de eer aangedaan in de *Heraut* van 13 April ll. een drietal opmerkingen te maken, voorzooveel betreft de afdeeling »Doleerende Kerken" in den jongsten jaargang van het N. K. Handboek.

De vorm, waarin Dr. K. die opmerkingen te onzer kennis bracht, daarlatende, geven wij volgaarne toe, dat de eerste en tweede opmerking *juist* zijn. Wat betreft de derde opmerking: het zielental, wenschen wij in herinnering te brengen, dat reeds in 1887 aan iederen kerkeraad der zich noemende »Nederduitsch Gereformeerde (Doleerende) gemeenten of kerken" werd gevraagd opgave van haar zielental, doch dat de daarop ontvangen antwoorden voor het meerendeel te onbestemd waren om er gebruik van te kunnen maken, zooals dan ook bij den jaargang 1888 werd opgemerkt. Bij den jaargang 1890 werden nu overgenomen de cijfers, voorkomende in Bijlage C der Handelingen van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde kerk. Dat ook die cijfers niet juist waren, was bij ons buiten twijfel, doch zij werden overgenomen met geen ander doel, dan om tegenspraak en daardoor juister opgaven uit te lokken.

De tegenspraak is er nu, mogen de juiste opgaven nu volgen, in het belang der gemeenten of kerken zelven! Zij toch moeten er o. i. prijs op stellen, dat haar zielental bekend zij of worde, ook b.v. om in aanmerking te komen voor giften of erfmakingen enz. De waarheid schuwt het licht niet.

Wat betreft de veronderstelling, dat wij zouden zijn »Synodaal partijman," deze rust op geen redelijken grond. Wij zijn geen partijman; wij zijn het nooit geweest en hopen het ook nimmer te worden, althans niet in den kwaden zin van het woord.

VAN ALPHEN.

Voorburg, 14 April '90.

De heer Van Alphen heeft er dus niet aan »getwijfeld", of de opgaven van het zielental, die hij liet afdrukken, waren *onjuist*.

Dit gelooven we gaarne. De heer Van Alphen is een te verstandig man, om ook maar een oogenblik in den waan te hebben verkeerd, dat zijn cijfers *veel* juist waren.

Maar, ons dunkt, dan had hij er dit minstens moeten bijzeggen. Terwijl zelfs, al ware dit geschied, de gedragslijn nimmer te verdedigen valt, dat hij de cijfers van de Doleerende kerken putten ging uit de acta van haar felste vijanden.

Eigenlijk bedoelde hij dan ook een *krijgslist*.

Hij wilde, als goed statisticus, zoo gaarne cijfers invullen, en niets zou hem liever zijn, dan de *juiste* cijfers te kennen; maar juist dat *nauwkeurige* cijfer wierd hem onthouden. Onthouden, niet uit moedwil, maar omdat men ze niet *kon* geven. De heer Van Alphen vroeg immers om cijfers van wie *meededen*, en de kerkeraden konden geen andere cijfers geven dan van hun ambtelijk ressort.

Om nu toch zijn zin te krijgen, vulde de heer Van Alphen, naar we nu vernemen, voorbedachtelijk onware cijfers in, om ons daardoor te verlokken toch de cijfers te noemen, die hij begeerde te weten.

Zooals men een juffer van boven de dertig, die niet zeggen wil hoe oud ze is, door te zeggen: „U is 39, niet waar?" wel eens in de val laat loopen, dat ze antwoordt: „Neen, pas 37"; zoo ook wil de heer Van Alphen de Doleerende kerken verschalken.

Gelukken zal hem dit natuurlijk niet.

Geen enkele kerkeraad zal ter wille van den heer Van Alphen zijn standpunt prijsgeven.

Maar gevraagd willen we toch hebben, of deze handelwijze van den heer Van Alphen in een statistische opgave verdedigbaar is, en of, om het goede doel, dat middel geoorloofd mocht heeten.

Van tweeën één moest, dunkt ons, de heer Van Alphen doen, hij moest óf *niets* invullen, omdat hij cijfers zoekt die hij niet kent, óf wel hij moest de cijfers invullen, die *de kerkeraden* pretendeeren, maar er bijzetten dat deze cijfers wel de globale cijfers der kerken zijn, maar volstrekt geen denkbeeld geven van het cijfer dergenen die den Doleerenden kerkeraad erkennen.

De zaak is uiterst moeilijk.

Om niet collegiaal te worden mogen de kerken niet zeggen, dat zij slechts bestaan uit hen, die meeloopen; en toch zal, na verloop van tijd, de uitkomst hiertoe leiden, maar dan *zonder* het collegiale gevaar.

Is toch eenmaal het geslacht uitgestorven van hen, die reeds tot het heilig Avondmaal waren toegelaten, alvorens het Conflict begon, dan blijven ten slotte in het lidmatenboek geen andere namen over, dan van hen, die door de Doleerende kerkeraden ten heiligen Avondmaal zijn toegelaten; en dan zal men den heer Van Alphen helpen kunnen.

Nu nog niet.

Met zekeren aandrang doet men ons de vraag, of het toch niet noodig is bij het noemen eener kerk ook het bijvoeglijk naamwoord *Christelijk* steeds te gebruiken.

„Gereformeerd", zoo acht men, is goed, in tegenstelling met de gedeformeerde kerk. Ook „Nederduitsch" kan zijn beteekenis hebben tot afpaling van het taalgebied. Maar, zoo blijft men vragen, mag de naam „Christelijke" ontbreken?

Het antwoord op deze vraag, souden we zeggen, hangt af van de beteekenis, die ge aan het woord „kerk" hecht. Verstaat ge onder „kerk" een godsdienstige groep, welke dan ook, zoodat ge acht dat de Joden in Amsterdam een „kerk" hebben, en de Mahomedanen in Djokjokarta een „kerk" vormen, en zoo ook de Gereformeerden te Amsterdam *hun* „kerk" er op na houden, zeer zeker, dan is die bijvoeging *wel* noodig, want dan staat Christelijke kerk tegen Joodsche en Mahomedaansche kerk over.